

Na 80-lecie Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego im. Michała Oczapowskiego

Józef Luchowicz

Rola, funkcja i powinności statutowe na przestrzeni 80-letniej działalności Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego uległy istotnym zmianom. Były one powodowane głównie i wiązały się ściśle z bieżącą sytuacją polityczną, gospodarczą i organizacyjną naszego kraju. Chcę w tym artykule przybliżyć młodszemu, a myślę, że także i średniemu, pokoleniu zootechników tę część działalności Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, która bezpośrednio wpływała na produkcję zwierzęcą, jej podstawy formalno-prawne, organizacyjne i oparcie jej rozwoju na podstawach naukowych.

Statut uchwalony w roku 1922, a więc w roku powołania do życia Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego im. Michała Oczapowskiego („pierwszego uczonego rolnika w Polsce”), tak określał w § 2 i 3 jego cele i zadania:

§ 2. Celem Towarzystwa jest podnoszenie hodowli w Polsce przez:

- a) prowadzenie i wspieranie naukowych badań biologicznych w zastosowaniu do hodowli zwierząt domowych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień mogących służyć za podstawę do rozwiązania pytań praktyki hodowlanej;
- b) naukowe badania ras zwierząt domowych, szczególnie rodzinnych, pod względem ich pochodzenia, rozszerzenia geograficznego, własności morfologicznych i fizjologicznych;
- c) gromadzenie i naukowe opracowanie wyników praktyki hodowlanej.

§ 3. Dla osiągnięcia swych zamierzeń Towarzystwo ma prawo z zachowaniem ustaw i rozporządzeń dla stowarzyszeń i związków:

- a) organizować posiedzenia, wykłady, zjazdy naukowe;
- b) ogłaszać drukiem prace i wydawnictwa periodyczne;
- c) założyć bibliotekę, gromadzić zbiory zootechniczne i prowadzić pracownie;
- d) dawać opinie o zagadnieniach zootechnicznych;
- e) reprezentować polską naukę hodowli zwierząt domowych na międzynarodowych zjazdach”.

Jak łatwo wywnioskować z treści przytoczonego § 2 Statutu, myślą przewodnią było zintegrowanie wysiłków i podjęcie kompleksowych działań dla podniesienia poziomu hodowli, zootechniki polskiej i produkcji zwierzęcej w zrujnowanym kraju po I wojnie światowej, a co ważne, oprzeć te działania na wynikach badań naukowych i wykorzystania w tym celu także „wyników praktyki hodowlanej”.

Ogromne doświadczenie, wiedza i autorytet najwybitniejszych ówczesnych profesorów i inspektorów hodowli, założycieli Towarzystwa i osób liczących się w nauce i praktyce hodowlanej, którzy licznie zasilali szeregi Towarzystwa oraz ich konkretne działania spowodowały, że Towarzystwo stało się dla Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych jedynym i wyłącznym partnerem w dziedzinie zootechniki i produkcji zwierzęcej. Do roku 1939 i bezpośrednio w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej Polskie Towarzystwo Zootechniczne skupiało w swoich rękach całość zagadnień związanych z badaniami naukowymi, doświadczalnictwem zootechnicznym, upowszechnianiem wiedzy i doradztwem praktycznym, hodowlą zarodową, kontrolą użytkowości, inseminacją, stacjami oceny użytkowości zwierząt, rejonowymi zakładami doświadczalnymi, jako ogniwem postępu, opracowaniem druków dokumentacji hodowlanej i ustawodawstwa, a nawet produkcji sprzętu zootechnicznego.

Prowadzono też na szeroką skalę szkolenie służb zootechnicznych i pracowników naukowych. Zadania te realizowano poprzez powoływane sukcesywnie Komitety i Komisje, składające się z wybitnych fachowców.

Cele zawarte w § 2 Statutu zrealizowano poprzez stworzenie, w porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych, sieci Zakładów Doświadczalnych bezpośrednio podporządkowanych Towarzystwu, do których należały zakłady w:

- Mużyłowie (woj. tarnopolskie),
- Stanisławówce (woj. lwowskie),
- Boguchwałach k. Rzeszowa,
- Sarnach (woj. wołyńskie),
- Starym Brześciu (woj. warszawskie),
- Świsłoczy (woj. białostockie),
- Dział zootechniczny w Kościelcu (pow. Koło).

Ponadto Ministerstwo podporządkowało wszystkie placówki prowadzące doświadczalnictwo zootechniczne kierownictwu i nadzorowi Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego. To też Towarzystwo koordynowało prace doświadczalne także w innych zakładach, takich jak:

- Zakład Duklany, należący do Politechniki Lwowskiej,
- Stara Wieś k. Warszawy,
- Wola Stawińska k. Lublina,
- Borowina k. Lublina,
- Poświętne (pow. Płońsk),
- Połonina Pożyżewska (Czarnohora),
- Zagrobel k. Tarnowa,
- Kostkowice k. Cieszyna,
- Kończewice (na Pomorzu),
- Łopuszna (na Podkarpaciu).

W tym celu powołano Komisję Doświadczalnictwa pod kierownictwem naukowym Karola Różyckiego, w skład której wchodził naukowcy: Laura Kaufman, Włodzimierz Szczekin-Krotow, Zdzisław Zabielski, Andrzej Malczewski, a także przedstawiciele Ministerstwa i Kierownicy Zakładów Doświadczalnych.

Komisja, w której z upływem czasu powołano sekcje specjalistyczne: pszczelarstwa, owczarstwa, rybactwa, zatwier-

działała plany badawcze, czuwała nad poprawnością metodologiczną i ujednoczeniem metodyki badań, aby wyniki były porównywalne, kontrolowała przebieg badań (dwa razy w roku) oraz opracowywała i publikowała sprawozdania z wyników badań. Wszystkie badania koncentrowały się, jak podaje S. Jełowicki i M. Markijanowicz w publikacji z 1969 roku opracowanej na 40-lecie Towarzystwa (Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, Seria B, z. 17), wokół „poznawania praw przekazywania cech dziedzicznych i zmiennych, badań genetycznych nad poznawaniem praw zasadniczych, analizy i syntezy cech posiadanego materiału hodowlanego, poznawania użyteczności zwierząt i warunków wpływających na jej podniesienie, jak wartość pasz, potrzeby zwierzęcia, wyposażenia najkorzystniejszych norm i udoskonalenia techniki żywienia, poznania czynników oddziałujących pobudzająco lub hamująco na wydajność, poznanie budowy i zdrowia zwierzęcia, badań nad konstytucją, płodnością, wpływem otoczenia itp., poznania właściwości rasowych”.

Nie trudno się zorientować, że realizowana problematyka i tematyka badań obejmowała całokształt nauk zootechnicznych, które potem, po II wojnie światowej, były i są do dzisiaj kontynuowane przez powstałe Instytuty i inne placówki naukowe. Ówczesne Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych dotowało te badania i w ciągu 5 lat wyasygnowało na ten cel niemałą, jak na tamte czasy, kwotę 1 623 627 zł.

Obok Komisji Doświadczałnictwa, zdając sobie sprawę, że poprawa żywienia jest kluczowym zagadnieniem w walce o podniesienie poziomu zdrowia i użyteczności zwierząt, powołano, pod kierownictwem Henryka Malarskiego, Komisję Racjonalizacji Żywienia. Na podstawie opracowywanych ankiet, zbieranych przez organizacje i instytucje rolnicze, wyłapywano błędy i niedostatki w żywieniu zwierząt, opracowywano racjonalne zasady żywienia i podjęto pierwsze prace w zakresie kiszonkarstwa i użytkowania pastwisk, żywienia koni i owiec. Ukazały się pierwsze publikacje autorstwa H. Malarskiego pt. „Ogólne zasady żywienia zwierząt” i „Żywienie owiec”. Wyniki doświadczeń prowadzonych w Zakładach Doświadczalnych oraz szeroko zakrojone zbieranie informacji z terenu, pozwoliły na komplementarne wyciąganie wniosków i opracowywanie odpowiednich zaleceń.

Ogrom zagadnień, jakimi zajmowało się Towarzystwo, spowodował powoływanie kolejnych komitetów specjalistycznych. Komitet dla Spraw Owczarstwa, które odgrywało dużą rolę dla wojska, zajął się całokształtem owczarstwa, badając stan i potrzeby oraz zajmując się hodowlą owiec, produkcją owczarską i obrotem (łącznie z eksportem) surowcami. Komitet opracował plan rozwoju owczarstwa i kontrolował jego realizację. Zajmował się także ekonomiką produkcji owczarskiej, organizacją zbytu, cłami ochronnymi i szkoleniem służby owczarskiej, organizacją wzorowych baczek oraz chowem owiec kożuchowych. Opracował metody prowadzenia pracy hodowlanej oraz wzory dokumentacji i ksiąg hodowlanych. Jeśli do tego dodać, że z inicjatywy Komitetu dla Spraw Owczarstwa powołano Polski Instytut Wełnoznawczy, początkowo organizacyjnie związany z Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, a następnie przyłączony do Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, który prowadził ocenę wełen krajowych i importowanych, a także, dla potrzeb hodowli zarodowej, ocenę

run; Stację badania Skór Kożuchowych i Futer; Komisję ds. Hodowli Karakułów, to można stwierdzić, że całość szeroko pojętych zagadnień owczarskich skupiała się w ręku Towarzystwa. Pierwszym szefem Komitetu był S. Grabiński z Walewic, a następnie R. Prawocheński, a pierwszym dyrektorem Instytutu był B.J. Kączkowski.

Powstał także Komitet do Spraw Hodowli Trzody Chlewnej, o zakresie działania podobnym, jak Komitet dla Spraw Owczarstwa, a w Starym Brześciu powstała pierwsza w Polsce Stacja Kontroli Użytkowości Trzody Chlewnej świń bekonowych. Kierownikiem Komitetu został J. Ciemnołoński, inspektor hodowli trzody chlewnej Małopolskiego Towarzystwa Rolniczego we Lwowie.

W zakresie działania Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego znalazły się także takie zagadnienia, jak organizacja hodowli bydła i ustawodawstwo oraz prace nad organizacją kontroli użyteczności mlecznej krów, jej poziomem i wiarygodnością oraz ujednoczeniem zasad kontroli, której wyniki publikowano początkowo w „Przeglądzie Hodowlanym”, a później w oddzielnych broszurach, w których podawano średnią roczną mleczność poszczególnych obór. Powołano Komisję do opracowania zasad prowadzenia ksiąg rodowodowych i zapisywania do nich bydła nizinnego czarno-białego i polskiego czerwonego. Pod przewodnictwem T. Marchlewskiego utworzono Komisję ds. Selekcji Kur Użytkowych.

Praca tych wszystkich Komitetów, Komisji i Sekcji oraz zebrane przez nie materiały, stały się podstawą do opracowania ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec. Po jej wejściu w życie Polskie Towarzystwo Zootechniczne opracowało dla całego państwa jednolite wzory druków dokumentacji hodowlanej i zajęło się ich wydaniem.

Na podstawie tej krótkiej, z braku miejsca, charakterystyki działalności Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego w okresie przed II wojną światową można stwierdzić, że obok dziedzin produkcji zwierzęcej będących w bezpośrednim jego działaniu, zarówno poczynania Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, jak i izb rolniczych, były podejmowane w ścisłej współpracy i konsultacji z Towarzystwem. Wszystkie ważniejsze decyzje w zakresie produkcji zwierzęcej, legislacyjne jak i gospodarcze, były podejmowane na podstawie opinii Towarzystwa. Nawet kierowanie zakupem zwierząt zarodowych za granicą, dla uszlachetnienia pogłowia krajowego, powierzono Towarzystwu.

W okresie II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej Towarzystwo, przekształcone przez władze okupacyjne w Naczelny Związek Hodowli Zwierząt z siedzibą w Krakowie, stało się organem doradczym dla branżowych związków hodowców zwierząt i miało za zadanie opracowywanie i wydawanie odpowiednich zarządzeń dla stworzenia organizacji hodowli zwierząt na terenach okupowanych. Kierownictwo tego związku powierzyły władze rządu Generalnego Gubernatorstwa Kurtowi Ottersonowi, kierownikowi Oddziału Hodowli Zwierząt tego rządu, a z ramienia pracowników polskich funkcję kierowniczą pełnił wieloletni dyrektor Towarzystwa Stefan Wiśniewski. Okres ten wykorzystano do opracowania założeń i zasad rejonizacji organizacji hodowli zwierząt, sporządzania z Niemiec wartościowego materiału hodowlanego

i ochrony polskiej hodowli zarodowej oraz szkolenia możliwie licznej kadry zootechnicznej, która byłaby gotowa do podjęcia pracy po wyzwoleniu. Tak więc i w okresie okupacji Towarzystwo miało ścisły związek z praktyką zootechniczną i produkcją zwierzęcą.

Już w lutym 1945 r., po opuszczeniu Krakowa przez Niemców, przedstawiciele Towarzystwa, w osobach Jana Mieszkowskiego, Stefana Wiśniewskiego i Stanisława Jełowickiego, podjęli rozmowy z delegatem rządu Polski Ludowej ds. Rolnictwa Tadeuszem Manaczyńskim o reaktywowaniu działalności Towarzystwa w zakresie przedwojennym. Gotowość udziału w odbudowie hodowli i produkcji zwierzęcej zniszczonej w okresie okupacji i działań wojennych oraz formy działania i współpracy z Ministerstwem Rolnictwa, Samopomocą Chłopską i innymi reaktywowanymi organizacjami przedstawiono Ministerstwu w memoriale podpisanym przez ówczesnego prezesa Towarzystwa F. Staffa i S. Wiśniewskiego. Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych przyjęło memoriał z zadowoleniem i wyraziło zgodę na dalsze utrzymanie Towarzystwa, przedstawiony zakres działania oraz jego subwencjonowanie. A przedstawiony zakres działalności był ogromny i dotyczył znowu praktycznie całości zagadnień związanych z hodowlą i produkcją zwierzęcą. Towarzystwo stało się na nowo organem doradczym i opiniodawczym Ministerstwa Rolnictwa w zakresie programów nauczania uniwersyteckiego i badań naukowych, opracowywania metodyki badań naukowych oraz udzielania pomocy w urządzaniu laboratoriów, prowadzenia doświadczeń oraz opracowywania i publikowania ich wyników, opracowania sieci zakładów doświadczalnych, izb rolniczych i programów ich działania, szkolenia pracowników naukowych i technicznych dla zakładów doświadczalnych i fachowców dla prowadzenia hodowli zwierząt. W bezpośrednim odniesieniu do hodowli i chowu zwierząt Towarzystwo zajęło się opracowaniem rejonizacji dla poszczególnych gatunków i ras zwierząt, wzorców rasowych, metod prowadzenia pracy hodowlanej, zasad znakowania zwierząt i zapisów do ksiąg hodowlanych, opracowaniem przepisów o nadzorze nad rozplodnikami, a także opiniowaniem planów budowy pomieszczeń dla poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich i urządzeń budynków gospodarskich.

Można stwierdzić, że zakres działalności Towarzystwa, za wyjątkiem posiadania i prowadzenia badań w swoich zakładach doświadczalnych, których część znalazła się poza nowymi granicami Polski, a część została zdewastowana lub przestawiona na inne kierunki pracy, został poszerzony w stosunku do zadań z okresu przedwojennego.

Tak rozległy zakres działań wymagał odpowiedniej wewnętrznej organizacji Towarzystwa, aby tym niełatwym zadaniom sprostać. Powołano na wzór przedwojenny Komitety, Komisje i Sekcje, pod kierownictwem najlepszych specjalistów. Powstał Komitet Naukowy, pod przewodnictwem F. Staffa, grupujący wszystkich profesorów i docentów hodowli i żywienia zwierząt, którego sekretarzem został W. Herman, a członkami bezpośrednimi: L. Kaufman, H. Malarski, T. Marchlewski, Z. Moczarski, R. Prawocheński, J. Rostafiński, T. Vetulani, Z. Zabielski. Komitet Doświadczalnictwa tworzyli: M. Czaja, K. Jasiński, L. Kaufman, J. Kielanowski, T. Konopiński,

W. Krautforst, H. Malarski, T. Marchlewski, A. Marszewski, J. Mieszkowski, J. Pająk, R. Prawocheński, M. Szczepski, T. Vetulani, Z. Zabielski.

Powołano Komisję Hodowlaną Produkcji Zwierząt Większych, członkami której byli: M. Czaja, J. Jakóbiec, J. Lewandowski, M. Szczepski, T. Vetulani i Z. Zabielski oraz Komisję Hodowlaną Produkcji Drobego Inwentarza w składzie: W. Bączkowska, J. Ciechanowska, L. Kaufman, K. Jasiński, E. Potemkowska, H. Roszkowska, J. Szuman, J. Turowa i M. Wszelaczyńska.

Ze względu na specyfikę i operatywność pracy w ramach wyżej wymienionej Komisji Hodowlanej wyłoniono po roku podkomisje: Hodowli Koni pod przewodnictwem R. Prawocheńskiego; Hodowli Bydła Nizinnego – M. Kwasięborskiego; Hodowli Bydła Czerwonego – J. Mieszkowskiego; Hodowli Owiec – S. Jełowickiego; Hodowli Trzody Chlewnej – S. Hosera; Hodowli Kóz – K. Jasińskiego; Hodowli Królików – J. Szumana; Hodowli Drobiu – L. Kaufman; Hodowli Pszczoł – T. Jasińskiego; Hodowli Jedwabników – K. Golańskiego. Ponadto powołano także: Komisję Weterynarii, której członkami zostali: W. Bielański, W. Borowski, A. Domański, K. Jasiński, S. Koeppe, T. Krzyżanowski, W. Leśniak, A. Marszewski, A. Tekliński; Komisję Budownictwa Wiejskiego w składzie: W. Bielański, T. Heitzmann, K. Jasiński, F. Piaścik, Cz. Pietruszewski, W. Plewiński, J. Stec, J. Szuman, J. Turowa, Z. Zabielski, i W. Zaorski; Komisję Szkolenia Fachowego w składzie: E. Baird, M. Grabowski, S. Jełowicki, J. Mieszkowski, Z. Moczarski, B. Olszewski, J. Pająk, E. Potemkowska, R. Prawocheński, S. Wiśniewski; Komisję Wydawniczą w składzie: E. Baird, T. Krzyżanowski, K. Majewski, C. Osuchowski, F. Staff i J. Szklarzewicz.

W miarę postępu prac i wyłaniania się nowych zagadnień składy Komisji modyfikowano – dokooptowywano nowych członków (M. Markijanowicz, Z. Hroboni, W. Pruski, S. Schuch, J. Sońta, J. Szwemin, S. Alexandrowicz, S. Hoser, J. Stec, P. Znaniecki, W. Alkiewicz, A. Skoczylas, O. Staniszkis, A. Dzieduszycki, J. Langer, T. Olbrycki, F. Abgarowicz, L. Jaśkowski, S. Runge i wielu innych).

Nazwiska ogromnej większości tych wybitnych pracowników nauki i praktyki zapewne nie są obce żadnemu polskiemu zootechnikowi, gdyż poza ich historycznym oddziaływaniem na kształt dziejów Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego odegrali oni znamienne rolę w rozwoju nauk zootechnicznych.

W roku 1946 powołano do życia jeszcze jedną Komisję – Inseminacji, pod przewodnictwem T. Olbrychta, która podjęła prace nad organizacją i metodami inseminacji zwierząt, organizacją stacji unasienniania, zwalczaniem jałowoci i chorób związanych z rozrodem oraz szkoleniem personelu fachowego do pracy w inseminacji. Założenia te skonsultowano z wybitnymi specjalistami z Zachodu: prof. E. Sörensenem z Kopenhagi i z dr J. Hammondem z Anglii. Komisja przeszkoliła kadry na specjalnych kursach i zorganizowała 5 stacji inseminacyjnych: w Pawłowicach (pow. Leszno), Puławach, przeniesioną z czasem do Końskowoli, Balicach k. Krakowa, Wrocławiu, Trzęsaczu (bydgoskie), a nieco później szóstą,

pod Koszalinem. Tak więc Polskie Towarzystwo Zootechniczne było prekursorem wprowadzenia inseminacji w Polsce.

Dla celów prowadzenia kursów specjalistycznych pozyskano Zakład Pawłowice, który stał się petezetowskim Zakładem Szkolenia Fachowego, pod kierownictwem Piotra Znanieckiego.

Przy czynnym udziale Komisji Doświadczalnictwa zorganizowano sieć rejonowych zakładów doświadczalnych, administrowanych przez Izby Rolnicze, dla rozwiązywania zagadnień praktycznych o charakterze regionalnym, lokalnym i jako wzorcowe gospodarstwa zootechniczne, a także dla doradztwa zootechnicznego. Były to zakłady w: Brześciu Szlacheckim, Rabie Wyżnej, Jodłowniku-Lipie, Hałuszowej, Świerkłańcu, Boguchwale, Chorzelowie, Starej Sękowej, Siedliskach, Rososze, Niewiadowie, Werbkowicach, Luszyńcu, Pomorzanowicach, Ciołkowie, Brodach, Ugoszczu, Kamienicy, Dźwierźnie, Melnie i Kołudzie Wielkiej. Kierunek prac naukowych tych zakładów i zatwierdzanie ich obsady personalnej należał do kompetencji Komisji Doświadczalnictwa Towarzystwa.

Komisja Hodowlana opracowała projekt nowelizacji ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec oraz nowelizację odpowiednich rozporządzeń wykonawczych. Opracowano także znowelizowane i nowe druki hodowlane, i do kontroli użyteczności zwierząt.

Dla potrzeb praktyki uruchomiono w 1946 r. produkcję sprzętu zootechnicznego. W 1947 r. osiągnięto już pełną, pokrywającą zapotrzebowanie, produkcję 22 artykułów, a w rok później uruchomiono produkcję 28 nowych. Asortyment obejmował między innymi: cyrkle kraniometryczne, laski pomiarowe, sondy przetykowe, trokary, kleszcze do trzebienia, przybory do kontroli mleczności i inseminacji, różnego rodzaju kolczyki, obrączki i znaczkę skrzydłowe. Z uwagi na dużą działalność gospodarczą, która nie była zgodna z postanowieniami Statutu, w ramach Towarzystwa powołano „Spółdzielnię Wytwórczości Sprzętu Zootechnicznego” w Krakowie, która w 1950 r. stała się samodzielnym zakładem produkcyjnym poza układem organizacyjnym Towarzystwa.

Jak wynika z tej krótkiej i nie wyczerpującej wszystkich zagadnień charakterystyki działalności Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego do roku 1950, w kontekście jego związków z praktyką i produkcją zwierzęcą oraz oddziaływaniem na tę gałąź życia gospodarczego, trudno byłoby znaleźć dziedzinę, która leżałaby poza zainteresowaniami Towarzystwa i zakresem jego pracy. Tak więc Polskie Towarzystwo Zootechniczne odegrało w omówionym okresie ogromną rolę w odbudowie hodowli i produkcji zwierzęcej, zarówno po I, jak i po II wojnie światowej i było ściśle związane z praktyką rolniczą.

Jak wspomniano na początku artykułu, koleje losu Towarzystwa były ściśle związane z aktualną sytuacją kraju. W miarę normalizacji gospodarki i organizacji rolniczego aparatu administracyjnego, pole działania Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego ulegało stopniowemu ograniczaniu, aż do całkowitego przejęcia wszystkich zagadnień z zakresu hodowli i produkcji zwierzęcej oraz nauki przez nowo powstające instytucje i organizacje rolnicze, instytuty i PAN.

Powstały instytuty naukowe: Instytut Zootechniki w Krakowie, który przejął w swoje władanie część zakładów doświadczalnych o łącznym areale 10 tys. ha; Instytut Fizjologii i Żywienia Zwierząt w Jabłonie; Zakład Hodowli Doświadczalnej Zwierząt, obecnie Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt w Jastrzębcu. Przy V Wydziale Nauk Rolniczych PAN powstał Komitet Nauk Zootechnicznych, któremu powierzono rolę koordynatora i inicjatora badań, a także wydawcy opracowań naukowych.

Zlikwidowano Izby Rolnicze, a w konsekwencji przekazano innym instytucjom lub zlikwidowano zakłady doświadczalne, nad którymi nadzór sprawowało Towarzystwo. Przy uczelniach rolniczych powstały zakłady doświadczalne, a rejonowe zakłady doświadczalne przeszły pod pełny nadzór Ministerstwa Rolnictwa i rad narodowych. Wydawnictwa przekazano Państwowemu Instytutowi Wydawnictw Rolnych i Leśnych, późniejszemu PWRiL, łącznie z „Przeglądem Hodowlanym” i wydawaniem wszystkich druków hodowlanych. Ministerstwo przejęło także szkolenie i dokształcanie fachowe. Pawłowice, które były ośrodkiem szkolenia, zostały przejęte przez Instytut Zootechniki. Tak więc do roku 1950 Towarzystwo przekazało z konieczności całą dotychczasową działalność i stanęło przed groźbą likwidacji.

W roku 1950 z inicjatywy Zbigniewa Kamińskiego, we współdziałaniu z Henrykiem Malarskim, ówczesnym prezesem Towarzystwa, zwołano w Krakowie ogólny zjazd członków Towarzystwa, na którym przedstawiono i zaaprobowano nowy program działania, którego głównym nurtem stała się akcja referatowo-dyskusyjna na poziomie akademickim, upowszechniania wiedzy zootechnicznej i udzielania fachowych porad. Zorganizowano w krótkim czasie Koła Towarzystwa przy wyższych uczelniach rolniczych w: Krakowie, Warszawie, Poznaniu, Wrocławiu, Lublinie, Olsztynie i Szczecinie, które podjęły organizację zebrań referatowo-dyskusyjnych, a ponadto corocznie organizowano zjazdy naukowe Towarzystwa. Tak więc od 1950 r. styczność Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego z praktyką, hodowlą i produkcją zwierzęcą ograniczała się do przekazywania wiedzy, osiągnięć nauki i ich wykorzystania w praktyce właśnie poprzez zebrania referatowo-dyskusyjne i zjazdy naukowe, a w późniejszym okresie poprzez organizowanie zebrań-zjazdów o charakterze kongresowym, na których prezentowane są wyniki jeszcze nie opublikowanych badań.

Niezależnie od tej działalności Towarzystwo organizowało kursy, np. z zakresu genetyki populacji, stosowania matematyki i statystyki w doświadczalnictwie, czy poświęcone aktualnej sytuacji i perspektywom rozwoju oraz doskonalenia różnych gatunków zwierząt gospodarskich. Towarzystwo opracowało wiele ekspertyz, memoriałów i zajmowało stanowisko w sprawach hodowli i produkcji zwierzęcej. Niestety, dawna działalność Polskiego Towarzystwa, tak wieloraka i wszechstronna zarówno po I, jak i bezpośrednio po II wojnie światowej, obejmująca szeroko pojętą zootechnikę i nauki z nią związane, pozostała jedynie na kartach jego historii, chociaż w ówczesnym czasie odegrała znamienne rolę w odbudowie produkcji zwierzęcej w naszym kraju, dorobku nauki i organizacji hodowli.